OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

3.12.2021

HALLITUKSEN ESITYS 227/2021 EDUSKUNNALLE LAIKSI RIKOSASIOITA KOSKEVAA EUROOPPALAISTA TUTKINTAMÄÄRÄYSTÄ KOSKEVAN DIREKTIIVIN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA; OIKEUSMINISTERIÖN VASTINE ESITETTYIHIN LAUSUNTOIHIN

Sisäministeriö, Syyttäjälaitos ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus eivät ehdota muutoksia hallituksen esityksessä ehdotettuun, vaan korostavat kiireellisen esityksen hyväksymisen tärkeyttä.

Keskusrikospoliisi toteaa, että esityksessä jää huomioimatta tilanteet, joissa salaisen pakkokeinon kohteelle jätetään kokonaan ilmoittamatta toimenpiteestä. Pakkokeino-lain 10 luvun 60 §:n 3 momentin mukaan ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää salaisten pakkokeinojen kohdalla kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Vastaavia säännöksiä on myös muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainsäädännöissä.

EIO:n osalta voi tällöin syntyä tilanne, jossa Suomesta pyydetään esimerkiksi peitetoimintaa EIO:lla jossakin toisessa valtiossa, joka toteuttaa toimenpiteen oman lainsäädäntönsä kehyksessä ilmoittamatta toimenpiteestä kohteelle. Jos Suomessa tuomioistuin tekee asiassa päätöksen, jonka mukaan kyseisestä pakkokeinosta ei tarvitse ilmoittaa sen kohteelle, ei tieto EIO:sta tule koskaan henkilön tietoon eikä hän näin ollen voi käyttää muutoksenhakuoikeuttaan. Vastaava tilanne voi syntyä muidenkin salaisten pakkokeinojen osalta. Esityksessä jää avoimeksi, voidaanko oikeustilaa pitää hyväksyttävänä muutoksenhakuoikeuden näkökulmasta.

Oikeusministeriö toteaa, että perusteltuna ei voida pitää, että EIO-laissa poikettaisiin

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	oikeusministerio@om.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 3 momentin sääntelystä. Tiedoksiantojen osalta on perusteltua noudattaa kansallista lainsäädäntöä myös tältä osin. EUT tuomio C-852/19 ei koske pakkokeinolain 10 luvun 60 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja salaisia pakkokeinoja, joten sen ei voida katsoa edellyttävän näiden pakkokeinojen osalta muutoksenhakuoikeutta, eikä tiedoksiantoa. Esityksessä ehdotettu ratkaisu, joka ei puutu kansallisiin tiedoksiantosäännöksiin, on näin ollen myös tältä osin perusteltu, eikä ole ristiriidassa EUT tuomion C-852/19 kanssa. Vaikka siis ehdotettu oikeussuojasäännös ei rajoitu EUT tuomiossa tarkoitettuihin etsintään, takavarikkoon ja videokuulemiseen, on kuitenkin pidetty tärkeänä, että kansalliseen sääntelyyn pakkokeinojen käytön edellytyksistä ja niiden käsittelystä ei miltään osin puututa. Niissä erittäin poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa henkilö ei missään vaiheessa saa tietoa tutkintamääräyksestä, eikä siten uusi 23 a § voi tulla sovellettavaksi, kohdehenkilön oikeutta turvaa se, että tuomioistuin päättää ilmoittamatta jättämisestä erittäin tiukkojen kriteerien vallitessa.

Keskusrikospoliisi lisäksi kiinnittää huomiota tilanteeseen, jossa käräjäoikeus toteaa, ettei EIO:n antamiselle ole ollut edellytyksiä. Esityksessä jää avoimeksi, mikä voisi olla se moite, jonka käräjäoikeus antaa kielteisessä päätöksessään, ja mitä vaikutuksia sillä voi olla EIO:n perusteella tehtyihin toimiin ja saatuihin todisteisiin.

Keskusrikospoliisi toteaa, että Suomessa tuomioistuimilla on käytössään vapaa todistusharkinta. Kielteisen päätöksen merkitys todisteiden näyttöarvoon jäänee täten joka tapauksessa tuomioistuimen harkintaan.

Oikeusministeriö toteaa, kuten keskusrikospoliisi on jo todennut, että Suomessa tuomioistuimilla on lähtökohtaisesti vapaa todistusharkinta. Todisteen hyödyntämiskiellosta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:n 3 momentissa. Sen mukaan tuomioistuin saa hyödyntää myös lainvastaisesti hankittua todistetta, jollei hyödyntäminen vaaranna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista ottaen huomioon asian laatu, todisteen hankkimistapaan liittyvä oikeudenloukkauksen vakavuus, hankkimistavan merkitys todisteen luotettavuudelle, todisteen merkitys asian ratkaisemisen kannalta ja muut olosuhteet.

Oikeusministeriö korostaa, että keskusrikospoliisi muutoin pitää ehdotettua lainmuutosta kannatettavana ja jopa osittain välttämättömänä.

Professori Melander toteaa muutoksenhaun kohteen osalta, että ehdotetun 23 a §:n 1 momentin mukaan muutoksenhaku kohdistuisi siihen, ovatko edellytykset tutkintamääräyksen antamiselle olemassa. Esityksen perusteluissa ei tarkemmin selosteta, mitä momentissa tarkoitetulla tutkintamääräyksen antamisen edellytyksillä tarkoitetaan. Professori Melanderin mukaan oletettavaa on, että ilmaisulla tarkoitetaan

eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja eurooppalaisen tutkintamääräyksen antamisen edellytyksiä. Professori Melander katsoo, että asiasta olisi selvyyden vuoksi syytä mainita lakivaliokunnan esitystä koskevassa mietinnössä, jotta ei synny väärää käsitystä esimerkiksi siitä, että tutkintamääräyksen antamista koskevassa muutoksenhaussa voisi arvioida esimerkiksi direktiivin 11 artiklassa tarkoitettuja kieltäytymisperusteita. Kieltäytymisperusteiden arviointi on direktiivin 11 artiklan mukaan täytäntöönpanoviranomaisen tehtävä.

Oikeusministeriö toteaa, että selvää on, että muutoksenhaussa ei ole kyse direktiivin 11 artiklan kieltäytymisperusteiden arvioinnista. Pelkkään direktiivin 6 artiklan 1 kohtaan viittaaminen olisi kuitenkin liian rajoittunutta. Esimerkiksi EIO-lain 22 §:ssä säädetään määräyksen antamiseen toimivaltaisista viranomaisista Suomessa. Myös EIO-lain 23 § sisältää täydentäviä säännöksiä tutkintamääräyksen antamisesta Suomessa. Jos lakivaliokunta katsoo tarpeelliseksi lausua asiasta mietinnössään, oikeusministeriö pitää riittävänä, että tältä osin todetaan, että tutkintamääräyksen antamisen edellytyksistä säädetään EIO-direktiivissä sekä EIO-laissa. EIO-lain säännösten lisäksi EIO-direktiivin säännökset ovat suoraan lakina noudatettavia. Sääntelyssä on viittauksia muuhun kansalliseen lainsäädäntöön. Asiassa on näin ollen tutkittava, onko tutkintamääräyksen antamiselle ollut edellytyksiä edellä mainitun lainsäädännön nojalla siltä osin kuin tähän on asiassa vedottu.

Professori Melander on todennut, että koska tutkintamääräyksen antaminen ainakin useimmissa tilanteissa EU-tuomioistuimen Gavanozov II -ratkaisun perusteella jo itsessään on perusoikeuksien kannalta merkityksellinen toimenpide ja koska EU:n perusoikeuskirjan 47 artiklassa tarkoitetun oikeussuojan ja perustuslain 21 §:ssä tarkoitetun oikeusturvan kannalta muutoksenhakuoikeuden käytännön järjestäminen on merkityksellistä, ehdotetussa EIO-lain 23 a §:n 1 momentissa olisi syytä täsmällisemmin kuvata niitä perusteita, joiden käsilläollessa asian ratkaiseminen kansliassa ilman istuntokäsittelyä voisi olla soveliasta.

Oikeusministeriö toteaa, että mainittu säännös vastaa pakkokeinolain 8 luvun 18 §:n vastaavaa menettelysäännöstä kotietsintää koskevissa tilanteissa, eikä pidä säännöksen sisällön muuttamista välttämättömänä. Oikeusministeriö pitää riittävänä, että jos lakivaliokunta katsoo sen tarpeelliseksi, sen mietinnössä voitaisiin todeta, että asian käsittely kansliassa ilman istuntokäsittelyä voisi olla soveliasta erityisesti tilanteissa, joissa asiaan osallisten oikeusturva ei tästä vaarantuisi. Lisäksi mietinnössä voitaisiin tarpeen mukaan todeta, että tuomioistuimen tulisi soveliaisuusharkinnassaan kiinnittää huomiota siihen, että vaatimuksen esittäjän asuin- tai sijaintivaltio saattaa olla toisessa jäsenvaltiossa, jonka vuoksi tutkintamääräyksen antamista koskevan asian ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä voisi olla tarkoituksenmukaista. Edelleen asian ratkaisemista kirjallisessa menettelyssä voitaisiin pitää soveliaana, jos asian tosiasiat ovat siinä määrin riidattomia, että asianosaisten kuuleminen voidaan hoitaa kirjallisesti.

Professori Melander toteaa, että ei ole erityisen selvää, milloin toisessa jäsenvaltiossa oleskelevan henkilön voi katsoa saaneen tiedon tutkintamääräyksestä. Muutoksenhakuajan täsmällisen määrittämisen suhteen olisi ollut suotavaa, jos esityksen perusteluissa olisi hieman täsmällisemmin kuvattu esimerkiksi sellaisia tyyppitilanteita, joissa henkilön olisi katsottava saaneen tiedon tutkintamääräyksestä. Muutoksenhakuajan alkamishetken määrittyminen jää ehdotetussa 23 a §:ssä kuitenkin epämääräiseksi, joskin lienee mahdotonta määritellä sitä ehdotetussa säännöksessä täsmällisemmin.

Oikeusministeriö toteaa, kuten professori Melanderkin on todennut, että kyse on tilanteista, joissa tutkintamääräyksen kohde on toisessa jäsenvaltiossa, ja tämän johdosta täsmallisemmän sääntelyn laatiminen on ongelmallista. Tavanomaisimmin kyseessä on toisessa jäsenvaltiossa eli täytäntöönpanojäsenvaltiossa kyseisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan tapahtuva tiedoksianto, joten ajankohta saattaa olla tulkinnanvarainen. Todennäköisempää kuitenkin on, että täytäntöönpanojäsenvaltio pystyy toimittamaan tiedon tiedonsaantiajankohdasta, eikä siitä synny epäselvyyttä. Kyse on kuitenkin EU:n jäsenvaltioiden välisestä yhteistyöstä, joka on tiivistä ja sujuvaa. Oikeusministeriö korostaa, että professori Melander on todennut, että muutoksenhakuajan alkamishetken määrittäminen lienee mahdotonta määritellä sitä ehdotetussa säännöksessä täsmällisemmin.